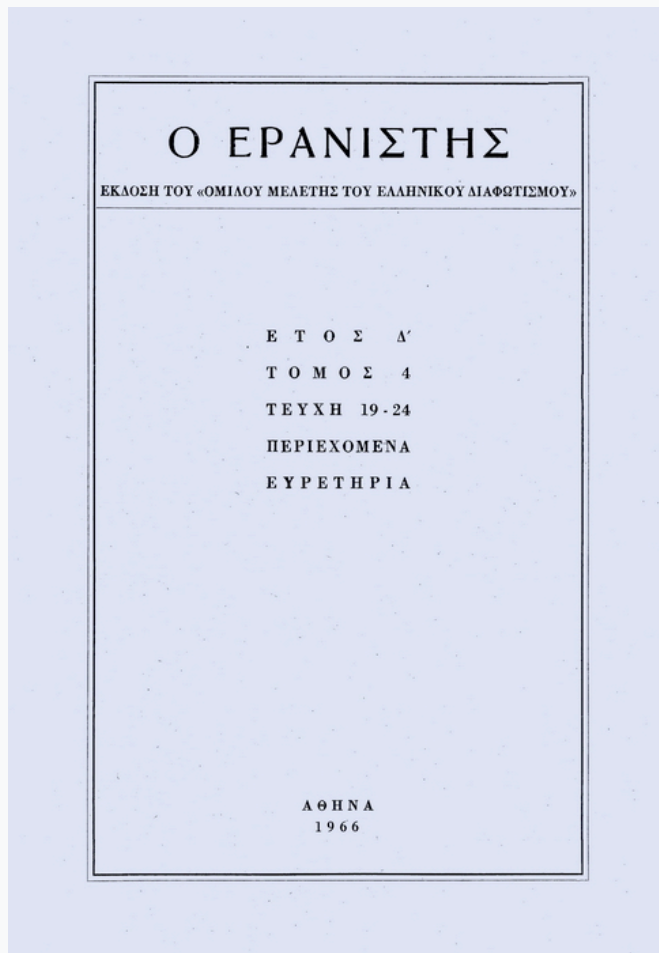

The Gleaner

Vol 4 (1966)

Αντώνιος Τσούνης Φιλικός και Ιερολοχίτης
(ανέκδοτα κείμενα)

Ντίνος Κονόμος

doi: [10.12681/er.9659](https://doi.org/10.12681/er.9659)

Copyright © 2016, Ντίνος Κονόμος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κονόμος Ν. (2016). Αντώνιος Τσούνης Φιλικός και Ιερολοχίτης (ανέκδοτα κείμενα). *The Gleaner*, 4, 6-24.
<https://doi.org/10.12681/er.9659>

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΤΣΟΥΝΗΣ ΦΙΛΙΚΟΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΛΟΧΙΤΗΣ
(ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ)

Ὁ Ἀντώνιος Τσουνῆς^(α), ἀπὸ τὸ χωριὸ Δροβολοδὸς τῶν Καλαβρύτων, ὑπῆρξε ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα στελέχη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐμπιστότερους ἀνθρώπους τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια¹. Ὁ Φώτιος Χρυσανθόπουλος ἢ Φωτάκος γράφει: «Ἐπίσημος δὲ γενόμενος [ὁ Τσουνῆς] διὰ τὸν ἀποστολικόν του βίον καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην του, ἐστέλλετο ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην εἰς ἀποστολὰς τῆς ἐμπιστοσύνης των διὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς διάφορα μέρη, καὶ ἰδίως εἰς Ὀδησσὸν καὶ Βεσσαραβίαν. Ἐκατήχει τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐνήργει τὰ τῆς ἐπαναστάσεως...»².

Στὸν κατάλογο τῶν Φιλικῶν, ποὺ δημοσίευσε ὁ Ἰωάννης Φιλίμων³, ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀντώνιος Τσουνῆς, Πελοποννήσιος ἔμπορος, μυήθηκε στὴν Ὀδησσό, τὸ 1818. Ἐπίσης στὸν ἴδιο κατάλογο μνημονεύεται ὅτι ὁ Ἀντώνιος Τσουνῆς κατήχησε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία διαφόρους ἐμπόρους τοῦ Ἰσμαήλ (τῆς Βεσσαραβίας), ἀπὸ τὴν 1 Δεκεμβρίου

(α) Ἀρχεὶακὸ ὕλικὸ γύρω στὴν προσωπικότητα καὶ πατριωτικὴ δράση τοῦ Ἀντωνίου Τσουνῆ σῴζεται στίς ἐξῆς πηγές:

Τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ ἀρχείου Τσουνῆ κατέχει ὁ συγγενῆς του καὶ φίλος μου κ. Ἄρης Παναγιωτόπουλος, ὁ ὁποῖος, μὲ περισσὴ εὐγένεια, μοῦ ἐπέτρεψε νὰ τὸ ἀντιγράψω καὶ ἐκδώσω.

Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς.

Ἀρχεῖο Ἰονίου Γερουσίας, Κέρκυρα. Φάκελος 356. Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τοῦ Ἀντωνίου Τσουνῆ μὲ τὸν Κυβερνήτη (1828—1830).

Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος.

Συλλογὴ τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ.

1. Βλ. Ντίνου Κονόμου, Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», Ἀθῆναι 1958, σ. 213—235.

2. Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν καὶ τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐλθόντων κληρικῶν, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν τῶν ἀγωνισαμένων τὸν Ἀγῶνα τῆς Ἐπαναστάσεως, συγγραφέντες μὲν ὑπὸ Φωτίου Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου πρώτου ὑπασιπιστοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ἐκδοθέντες δὲ ὑπὸ Σταύρου Ἀνδροπούλου Ἀρσεοπαγίτου. Ἐν Ἀθῆναις 1888, σ. 23.

3. Ἰ Φιλίμωνος, Δοκίμιον Ἱστορικῶν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1859, σ. 444.

1818 μέχρι τῆς 2 Νοεμβρίου 1820¹. Ὁ Ἀντώνιος Τσουνῆς χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Ἰω. Φιλήμονα², ὡς «μετριόφρων ἀνὴρ, μυστικὸς καὶ ἐπιτήδειος τοῖς τρόποις...». Εἶναι γνωστὸς ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ἰω. Φιλήμονα διάφορες μυστικὲς ἀποστολὲς τοῦ Ἀντωνίου Τσουνῆ, μὲ προσταγὲς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη. Ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς αὐτὲς ἀποστολὲς ἡ σημαντικώτερη ἴσως ἦταν ἐκείνη τῆς 17 Ἰανουαρίου 1821 ἀπὸ τὸ Κισινόβιο γιὰ τὸ Βουκουρέστι, ὅπου χρειάστηκε ὁ τόσον ἔμπιστος καὶ δοκιμασμένος ἀπ' ἄλλους Τσουνῆς νὰ καταθέσῃ ἔγγραφο καὶ ἔνορκη ὑπόσχεση στὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη γιὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴ ἐκπλήρωσή της³. Τέλος ἄς θυμηθοῦμε καὶ ὅσα γράφει ὁ Ἰθακήσιος Φιλικὸς Εὐάγγελος Μαντζαράκης, ἔμπορος ἀπὸ τὴν Βεσσαραβία, ὁ ὁποῖος στὸ ἀφιερωτικὸ του (2 Μαρτίου 1819)⁴, ἀναφέρει καὶ τὰ ἑξῆς γιὰ τὸν Ἀντώνιο Τσουνῆ: «... Ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς ἄλλους φίλους, ὅπου ἐγνώρισα, εἶδα καὶ κάποιον Τσουνῆ. Τῶντι θερμὸς φίλος, εἰλικρινῆς καὶ ἄξιος διὰ τὸ ἐμπόριόν μας [ἐννοεῖ, φυσικά, τὴν ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση] ἱκανὸς νὰ κερδίσῃ τοὺς καλοὺς καὶ νὰ δώσῃ τὸ καλὸν παράδειγμα. Μὴν ἀμελήσῃς, φίλε μου, νὰ ἐρευνήσῃς δι' αὐτόν, ἐπειδή τοις καὶ οἱ τοιοῦτοι εἶναι σπάνιοι. Εἶναι μυστικὸς, μετριόφρων, γλυκὺς καὶ ὑπολήψεως...».

Τώρα τελευταῖα ἔγινε γνωστὸ ὅτι στὶς 28 Σεπτεμβρίου 1820 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ὑπέγραψε καὶ σφράγισε στὴν Ὀδησσὸ ἐγκύκλιο πρὸς τοὺς Φιλικούς συσταίνοντας μὲ τὰ θερμότερα λόγια τὴν πατριωτικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἀντωνίου Τσουνῆ. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης χαρακτηρίζει στὴν ἐγκύκλιό του αὐτὴ τὸν Τσουνῆ «ἄνδρα ἐνάρετον καὶ τίμιον, καὶ ἔλον ἐνθουσιῶντα ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους». Καὶ συνεχίζει: «Τοῦ φιλοπάτριδος τούτου ἀνδρὸς αἱ μέχρι τοῦδε πρὸς τὴν πατρίδα πολλὰ ἐκδουλεύσεις μ' ἐπαρακίνησαν νὰ τὸν ἐμπιστευθῶ ὅσα ἡ κοινὴ ἡμῶν Μήτηρ ἀπαιτεῖ εἰς τὰς τωρινὰς πε-

1. Οἱ ἔμποροι τῆς Βεσσαραβίας ἐκλέγον τὸν Ἀντώνιο Τσουνῆ ὡς ἐκπρόσωπό τους (20 Ἰουλίου 1820) μὲ εἰδικὴ πατριωτικὴ ἀποστολὴ στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια. Τὸ ἀνέκδοτο συνθηματικὸ γράμμα τῶν ἐμπόρων καὶ φιλικῶν τῆς Βεσσαραβίας πρὸς τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια εἶναι δημοσιευμένο ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μου *Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια*, ἔ. ἀ.

2. Ἐ. ἀ. σ. 21.

3. Τὴν ἔνορκη αὐτὴ ὑπόσχεση τοῦ Ἀντωνίου Τσουνῆ δημοσίευσε ὁ Ἰω. Φιλήμων, ἔ. ἀ., σ. 266. Οἱ προφορικὲς καὶ σπουδαιότατες ἐκεῖνες ὁδηγίες τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, ἐκπληρώθηκαν ἀπὸ τὸν Τσουνῆ, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν γνωστὲς ποτὲ.

4. Δημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Ἰω. Φιλήμονα, ἔ. ἀ., σ. 334.

ριστάσεις από τα πιστά αυτής τέκνα, τους ενθέρμους, λέγω, ζηλωτάς και συνεργούς της ελευθερίας της. "Οθεν, χωρίς τὸν παραμικρὸν δισταγμὸν, δώσατε πίστην εἰς ὅσα μέλλει νὰ Σᾶς προβάλλῃ, θεωρῶντες τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἄλλους ἰδικούς μου...»¹.

Ἦταν ὁμοῦς ἄγνωστο ἕως τώρα ὅτι τὴν ἴδια μέρα, 28 Σεπτεμβρίου 1820, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης παρέδωσε στὰ χέρια τοῦ Ἀντωνίου Τσοῦνη, μαζί με τὴν συστατικὴ ἐγκύκλιο, ἀντίγραφο τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς «Φιλομοῦσου καὶ Φιλανθρώπου Γραικικῆς Ἐμπορικῆς Ἐταιρείας», ποῦ ὑπογράφεται καὶ σφραγίζεται ἀπὸ τὸν ἴδιον ἔτσι: «Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Τὸ παρὸν ὑπεγράφη, ἐσφραγίσθη καὶ ἐνεχειρίσθη τῷ Κυρίῳ Ἀντωνίῳ Τσοῦνῃ ἐν Ὁδησσῷ τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1820».

Τὸ χειρόγραφο αὐτό, φφ. 14 συνεσταχωμένα, διαστ. 0,21Χ0,17 μ., κατέχει ὁ κ. Κ. Θ. Δημητράς, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εὐγενικὴ καλωσύνη νὰ μεῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τὸ χρησιμοποιήσω.

Στὰ δύο ἐπόμενα φύλλα ὑπάρχουν δύο ἀνέκδοτοι τύποι ἀναφορᾶς καὶ χρεωστικοῦ ἐγγράφου τῆς «Φιλομοῦσου καὶ Φιλανθρώπου Ἐμπορικῆς Γραικικῆς Ἐταιρείας». Στὸ τελευταῖο εἶναι σχεδιασμένη ἡ σφραγίδα τῆς Ἐταιρείας αὐτῆς μετὰ τὸν Σταυρὸ στὸ πάνω μέρος καὶ μετὰ τὴν ἐνδειξὴ ὅτι στὸ κέντρο θὰ παριστανόταν ἡ Ἀθηναῖα καὶ ὁ Ἄρης².

Ὁ Ἀντώνιος Τσοῦνης ὑπῆρξε Ἱερολοχίτης καὶ αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ ἀνέκδοτη ἀναφορὰ τοῦ Ἀναστασίου Βερροῖου, «ἀγωνιστοῦ 1821-1829... ἐκ Δροβολοβοῦ τῶν Καλαβρύτων, κατοικοῦ Πύλου... ἐτῶν 80» πρὸς τὴν Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, μετὰ χρονολογία 9 Νοεμβρίου 1885, ὅπου ἀνάμεσα στ' ἄλλα διαβάζουμε καὶ τὰ ἑξῆς: «...Ἐπηρετήσαμεν τὴν Πατρίδα καὶ στρατιωτικῶς ἀπὸ ἡλικίας 14 ἐτῶν, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 15 Νοεμβρίου

1. Βλ. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία. Ἀναμνηστικὸν τεύχος, ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι, ὑπὸ Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, Ἀθῆναι 1964, σ. 187, ὅπου φωτοτυπία τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη.

2. Βλ. φωτοτυπίες ἀριθ. 1, 2, 3. Τὸ κείμενο τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς «Φιλομοῦσου καὶ Φιλανθρώπου Γραικικῆς Ἐμπορικῆς Ἐταιρείας» εἶναι δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Ἐάνθο στὰ Ἀπομνημονεύματά του, σ. 220—239.

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀντιβολὴ τῶν δύο κειμένων, ὁ Ἐάνθος χρησιμοποίησε στὴν ἐκδόσή του ἀντίγραφο, ποῦ παρουσιάζει ὠρισμένες φραστικὲς ἢ ἄλλες ἐπουσιώδεις παραλλαγὰς ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Τσοῦνη. Δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸ ἀντίγραφο τοῦ Ἐάνθου νὰ εἶχε τὰ δύο τελευταῖα κείμενα τῆς ἀναφορᾶς καὶ τοῦ χρεωστικοῦ ἐγγράφου ἀλλὰ ἐκεῖνος τὰ θεώρησε ὡς περιττὰ στὴν ἐκδόση τοῦ βιβλίου του καὶ τὰ παρέλειψε.

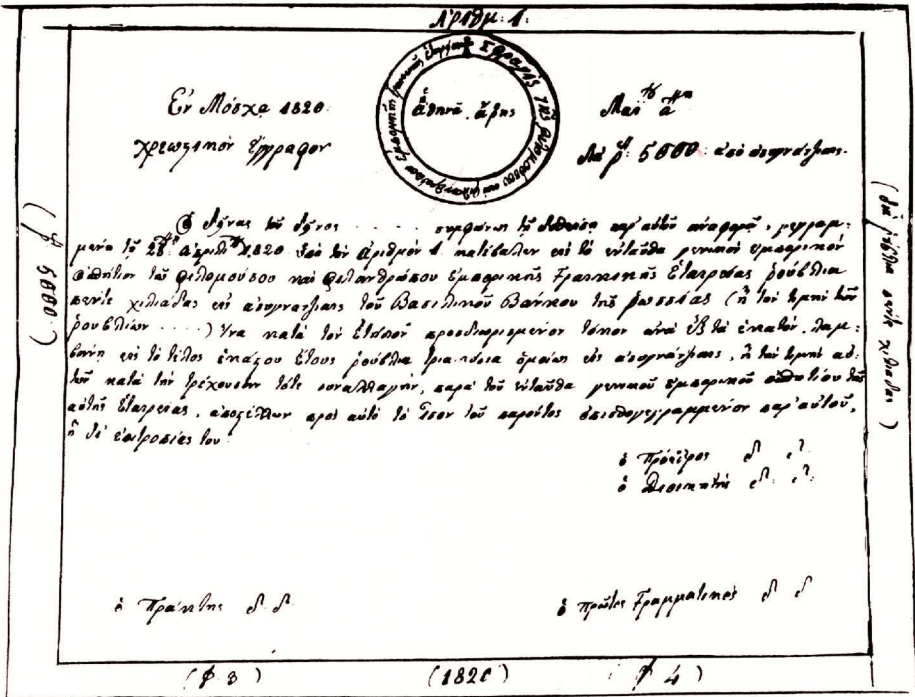
καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ, ἵσταν παρὰ τοῦ ἀποστολέου τοῦ ἐπιπέτου, ἵσταν καὶ
 κατὰ τὴν εὐσεβεῖα καὶ εὐσεβεία, ἡ ἀποστολὴ ἀγαλλίας ἀφ' ἑσέως, καὶ ἀποστολὴ ἀφ' ἑσέως.
 ἵσταν τοῦ ἐπιπέτου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου.
 ἵσταν ἐπιπέτου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου.
 ἀποστολὴ τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου.
 καὶ ἵσταν ἀποστολὴ τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου.
 ἵσταν καὶ ἀποστολὴ τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου, ἵσταν τοῦ ἀποστολέου.

ἵσταν ἀποστολὴ τοῦ ἀποστολέου

Ὁ παρὰ ἵσταν ἀποστολὴ καὶ ἀποστολὴ τοῦ ἀποστολέου
 Τσίνας ἐν Ὀδυσσῶν καὶ 28^η Σεπτεμβρίου 1820.

Πίν. 1. Ὑπογραφή τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντη σὲ ἀντίγραφο τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς
 «Φιλομούσου καὶ Φιλανθρώπου Ἐμπορικῆς Γραικικῆς Ἑταιρείας»

Πίν. 2. Τύπος χρεωστικού έγγραφου της «Φιλομούσου και Φιλανθρώπου Έμπορικής Γραικικής Έταιρείας»

1821 ψηφίσματος τῆς ἐν Σαλώνοις Πανελληνίου Συνελεύσεως, δι' οὗ προσεκλήθησαν εἰς τὸν πόλεμον ὅλοι οἱ ἄνδρες ἀπὸ ἡλικίας 14—60, ἄνευ ἐξαιρέσεων, καὶ διὰ τοῦτο ἠγωνίσθησαν καὶ κληρικοὶ καὶ κουφοὶ καὶ μονόφθαλμοι καὶ κουτσοὶ καὶ μονογενεῖς. Ὑπηρετήσαμεν δὲ καὶ πολιτικῶς... Φέρομεν παράσημα, τὸ χάλκινον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος 1821 καὶ τὸ τοῦ Συντάγματος 1843 καὶ Βασιλικὰς καὶ Ὑπουργικὰς εὐαρεσκείας.

» Τὸ πανελλήνιον δημόσιον μᾶς χρεωστεῖ καὶ μέχρι τῶν δρ. 15.000 ἐκ διαφόρων ἀποζημιώσεων ἡμῶν τε, τοῦ ἀδελφοῦ μας Σωτηρίου, τοῦ υἱοῦ μας Παναγιώτου, τοῦ ὑποχιλιάρχου Ἀναστασοπούλου φονευθέντος ἐν Μανιακίῳ 1825 καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς μας Ἀντωνίου Θ. Τσουνῆ, ἐνεργοῦ μέλους τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, Ἱερολοχίτου, ἀγωνιστοῦ, ἀρχαίου δημοσίου ὑπαλλήλου, κατοίκου Δροβολοβοῦ τῶν Καλαβρύτων, ἀποθανόντος ἐν Ναυπλίῳ τὴν 5 Δεκεμβρίου 1831 ὡς Γενικοῦ Ταμίου τῆς Ἑλλάδος, καὶ παρ' ἡμῶν κληρονομουμένων, καὶ οὐδεμία μέχρι τοῦδε δοθεῖσα πρὸς αὐτοὺς ἐθνικὴ δικαίωσις ἢ ἀποζημίωσις...»¹.

Ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἀρχεῖο τοῦ Ἀντωνίου Τσουνῆ παρουσιάζω τώρα ἐδῶ ἓνα σημαντικὸν ὑπόμνημά του ἀπευθυνόμενον στὴν Ε' Ἐθνοσυνέλευση, γραμμένο ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ περιεχόμενό του λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του². Τὸ αὐτόγραφο τοῦ Τσουνῆ, διαστ. 0,285Χ0,200 μ., ἀπαρτίζεται ἀπὸ φφ. 15+1 λευκό. Ὁ Τσουνῆς, ἀνάμεσα στ' ἄλλα διατυπώνει στὸ ὑπόμνημά του πρῶτος (ἀπὸ τὸ 1831) τὴν ἰδέα γιὰ τὴν συγγραφή τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης Φιλίμων ἐξέδωσε τὸ «Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας» στὸ Ναύπλιο τὸ 1834. Ἀλλὰ καὶ ὅσα γράφει ὁ Τσουνῆς στὸ γενικώτερο αὐτὸ ὑπόμνημά του γιὰ τὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ τὸν Ἱερὸ Ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας εἶναι βγαλμένα ἀπὸ θαύτατη προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ γνωριμία μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Ἔτσι ἡ μαρτυρία του ἀποκτᾶ κῶρος καὶ ἀξία γύρω στὸ μεγάλο αὐτὸ κεφάλαιο τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἐθνεγεροσύνης καὶ τὸν ὑπεράνθρωπο Ἀγῶνα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

1. Ἡ αἴτηση αὐτὴ περιλαμβάνεται σὲ φάκελο λυτῶν ἐγγράφων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Κατάλογο ἐν γένει ὅλων τῶν σημαντικῶν ἐγγράφων τῶν περιεχομένων σὲ φακέλους τῆς Βι-

βλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἐτοιμάζω ἀπὸ καιρό.

2. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο φαίνεται ὅτι τὸ ὑπόμνημα ἔμεινε ἀσυμπλήρωτο, καθὼς ἐξάγεται ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ κειμένου.

Ἐπίσης παρουσιάζω στις φωτοτυπίες (ἀριθ. 4, 5) δύο ἀνέκδοτα καὶ πρωτότυπα ἀποδεικτικά τοῦ Ἀθανασίου Σέκερη πρὸς τὸν Ἀντώνιο Τσοῦνη. Στὸ ἕνα σημειώνει στὸ λευκὸ μέρος ὁ ἴδιος ὁ Τσοῦνης: «Ἀποδεικτικά τοῦ κυρίου Ἀθανασίου Σέκερη διὰ τὰ ὅσα διὰ λ/μὸν φίλων τῷ παράδωσα γρόσια». Οἱ προσφορὲς τῶν δύο ἀποδεικτικῶν ἔγιναν ἀπὸ τὸν Εὐάγγελο Μαντζαράκη καὶ τὸν Γεώργιο Παπαδόπουλο Κορυφινό.

Ντίνος Κονόμος

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Πέμπτην τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνέλευσιν

«Δίδου ἀφορμὴν σοφοῖς
καὶ σοφώτεροι ἐσιώσαν»

Σεβάσμιε Πρόεδρε καὶ λοιποὶ ἐγγενέστατοι καὶ γενναιότατοι ἀντιπρόσωποι τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ὑποφαινόμενος συμπολίτης καὶ δοῦλος [Σας ... τὸν] Ἰούλιον τοῦ 1829 ἔτους ζητήσας ἔλαβα τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν Α. Ε. τὸν ἀειμνήστον Κυβερνήτην καὶ ἦλθα εἰς Ἄργος μὲ τὸν σκοπὸν νὰ δώσω πρὸς τὴν τότε συγκροτηθεῖσαν Διὰ Σεβαστὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἐν σχέδιον, ἀλλὰ νέα διαταγὴ τῆς Α. Ε. εἰς τὸ νὰ τρέξω πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν χρεῶν μου, ὧν τότε ἔκτακτος τῶν λιμένων τῆς ἐπικρατείας ἔφορος, ἐμπόδισε τότε τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας μου.

Τὸ σχέδιόν μου ἐκεῖνο, τροποποιημένον διὰ τὰ μεσολαβήσαντα περιστατικά, τὸ προσφέρω σήμερον πρὸς ταύτην τὴν σεβασμίαν Συνέλευσιν ταπεινοπαρακαλῶν ὅτι μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν φροντίδων καὶ ἀγώνων Σας νὰ θυσιάσετε ὀλίγας στιγμὰς διὰ νὰ ἀκούσετε τὴν ἐν αὐτῷ ἔκθεσιν καὶ γνώμην μου. Αὐτὴ ἀποβλέπει εἰς ὑπόθεσιν ἐθνικὴν καὶ πάγκοινων. Καὶ στοχάζομαι ὅτι δὲν θέλει τὴν εὔρετε ὅλους διόλον ξένην τῶν ὑψηλῶν καὶ ἐμβριθῶν πράξεών Σας. Ἄλλ' ἂν καὶ τὸ ἐναντίον ἐλπίζω πάλιν νὰ ἀξιοθῶ τῆς συγκαταβάσεως καὶ συγγνώμης Σας διὰ τὴν τόλμην μου ταύτην.

Κατὰ τὸ 1827 ἔτος ὅτε ἀκολουθοῦσε ἐν Αἰγίνῃ ἡ Σεβαστὴ Βουλὴ τὰς ἐργασίας της παρενρισκόμην ἐνίοτε καὶ γὰρ ὡς πολίτης εἰς τὸ ἀκροατήριον αὐτῆς, ὅπου ἤκουσα νὰ γίνωνν πολλαὶ συνδιαλέξεις καὶ φιλονικίαι περὶ ἀνεγέρσεως ἐνὸς μεγαλοπρεποῦς μνημείου ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου ἥρωος Καραϊσκάκη, αἱ δὲ φιλονικίαι ἦτον ὅτι ἂν στηθῇ μνημεῖον τοῦ ρηθέντος ἥρωος εἶναι δίκαιον νὰ στηθῇ καὶ

τοῦ μακαρίτου Ἀθανασίου Κανακάρη, πατρός τοῦ κυρίου Μπενιζέλου Ρούφου, διὰ τὸν ἐξαιρετικὸν πατριωτισμὸν του κλπ. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐγέννησε ζητήματα ἄλλα ἄλλων, ἐχόντων ὄχι ὀλιγώτερα δίκαια καὶ ἔμειναν ὅλα εἰς σκέψιν. Ἐν τοσοῦτῳ φθάσας ὁ ἀείμνηστος Κυβερνήτης ἔπαυσε ἡ Σεβαστὴ Βουλὴ τὰς ἐργασίας της, δι' ὃ καὶ τὰ προβληθέντα ἐσιωπήθησαν ἔκτοτε.

Τὴν 14^{ην} Μαΐου 1829 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 40 φύλλον τῆς «Γενικῆς Ἐφημερίδος» ἐδημοσιεῦθη διάταγμα τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως ὑπ' ἀριθ. 12.449 περὶ καταγραφῆς τῶν ἐνδόξως θυσιασθέντων εἰς Μεσολόγγιον ἐκκλησιαστικῶν, πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν, περὶ συνάξεως τῶν λειψάνων αὐτῶν, εἰς τὸ νὰ ἐνταφιασθῶσι ἀνηκόντως καὶ περὶ ἀνεγέρσεως Ναοῦ ἢ Μνημείου εἰς ἀτίδιον μνήμην τῶν γενναίων ἐκείνων προασπιστῶν τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ἐπραγματοποιήθησαν μετὰ καιρὸν τὰ διαταχθέντα, καθ' ὅσον αἱ περιστάσεις καὶ οἱ χρηματικοὶ πόροι ἐνκόλυναν τὴν Κυβέρνησιν. Εἶδον ὡσαύτως τὰς τιμὰς ὄσας τὸ ἔθνος χρεωστικῶς ἐπρόσφερε εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ μακαρίτου φιλέλλητος Ἀστιγγοῦ κτλ. κτλ.

Εἰς τὴν ιδ' συνεδριάσιν τῆς ἐν Ἀργεὶ Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς 29 Ἰουλίου 1829, ἀριθ. 17, ἐπροβλήθη ἐκ νέου παρὰ τοῦ Παναγ. Α. Διδωρική νὰ ἀνεγερθῇ μνημεῖον εἰς τιμὴν τοῦ αἰοιδίμου Καραϊσκάκη, καὶ εἰς τὸ ἄρθρον 8 τῆς ΙΖ' συνεδριάσεως τὴν 31 Ἰουλίου ἐνεκρίθη παμψηφεί νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν εἰς τὴν εὐτυχῆ ἀποκατάστασιν τῆς Πατρίδος, νὰ ἀνεγείρῃ μνημεῖα τῶν ὑπὲρ Πατρίδος πεσόντων ἢ ἀριστευσάντων ἀναλόγως τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν.

Τέλος πάντων ἡ αὐτὴ ἐν Ἀργεὶ Δη' Ἐθνοσυνέλευσις τὴν 31^{ην} Ἰουλίου 1829 διὰ τοῦ Η' ψηφίσματός της ἐψηφίσατο :

« Ἄρθ. 1. Ὅταν ἡ τοπικὴ περιφέρεια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ καθέδρα τῆς Κυβερνήσεώς της κατασταθῶσιν ὀριστικῶς, καὶ οἱ οἰκονομικοὶ πόροι τοῦ Κράτους ἐπιτρέψωσι, θέλει ἀνεγερθῇ κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν καθέδραν αὐτῆς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτήρος τιμώμενος.

Ἄρθ. 3. Ἡ Κυβέρνησις θέλει ἐγείρῃ δύο μνημεῖα, τὸ μὲν εἰς Ναβαρίνους, τὸ δὲ εἰς Πεταλλίδιον· ἐξ ὧν τὸ α' θέλει ἔχει ἀντικείμενον τὸ νὰ διαιωνίσῃ τὴν μνήμην τῆς 8 ἡμέρας τοῦ Ὀκτωβρίου, ἡμέρας γονιμοτάτης τόσων εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων, τὸ δὲ δεύτερον θέλει ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν ἡ ἀπεσταλμένη Γαλλικὴ στρατιὰ ἀπέβη εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, προεφύλαξεν ἀπὸ τὴν ἐπιστρο-

φὴν τῆς πανόλους, τὴν ἐπανέφερε εἰς τὴν καλλιέργειαν, καὶ τὴν ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἄρθ. 5. Τὰ ὀνόματα τῶν φιλελλήνων, ὅσοι ἀπέθανον εἰς τὴν Ἑλλάδα μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας της, θέλουν χαραχθῆ ἐπὶ τινος μνημείου ἐγερθησομένου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σωτήρος».

Ἐδλαβοῦμαι καὶ ὑπερητιμῶ, ὅσα ὡς εἴρηται χάριν εὐγνωμοσύνης ἐθέσπισαν αἱ σεβασταὶ συνελύσεις τε καὶ κυβερνήσεις τοῦ ἔθνους μου, ἀλλὰ στοχαζόμενος ὅτι τινὰ τῶν ἀποφασισθέντων μνημείων ἤθελε στηθοῦν πολυεξοδοτέως πῶς διὰ τὸ ἀκατοίκητον τοῦ τόπου, ὅπου σπανίως καὶ ἀπὸ ὀλίγους θέλει ἐπισκέπτονται καὶ τιμῶνται, στοχαζόμενος ὅτι αὐτὰ τὰ μνημεῖα ἤθελε φανῶσι ὀλίγα ὡς πρὸς τὴν εἰς πολλοὺς χρεωστουμένην εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο μέρος συλλογιζόμενος ὅτι, διὰ τὴν ἀχρηματίαν του, τὸ ἔθνος δὲν δύναται νὰ στήσῃ περισσότερα πρὸς εὐχαρίστησιν περισσοτέρων, ἐφαντάσθη ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ στηθῆ ἓν μόνον κοινὸν μνημεῖον τῶν ἡρώων καὶ ἐνδόξων εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ πολλὰ περιορισμένου νοός μου, ὅταν χαρακτηρισθῆ ἀνηκόντως θέλει εὐχαριστήσῃ τοὺς πάντας Ἑλληνας τε καὶ φιλέλληνας χωρὶς ἐξαιρέσεων καὶ τὸ ὁποῖον νὰ φέρῃ ἀκολούθως καὶ μεγάλα πρὸς τὴν Πατρίδα ὠφελήματα, ὡς θέλει παρατηρηθῆ τὸ πῶς, [...] προαποθέτον τὸ ἔθνος εἰς αὐτὸ τὸ μνημεῖον, ἂν δὲν προαποφασισθῆ τι ἐνδοξότερον καὶ ἀνάλογον τῆς μεγάλης εὐγνωμοσύνης του, τὸ λείψανον τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου Κόμητος Ἰωάννου Ἀντωνίου Καποδίστρια. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, εἰς τὴν Σεβαστὴν Συνέλευσιν ταύτην ἀπόκειται, ἂν ἐγκρίνη, νὰ τροποποιήσῃ τὸ ὑπ' ἀριθ. Η' ψήφισμα τῆς προλαβούσης Συνελεύσεως εἰς τοῦ ὁποῖου τὰ ἄνω εἰρημένα ἄρθρα, βάλλω ἤδη τὴν βᾶσιν τῆς γνώμης μου, προσθέτων καὶ τὰς παρατηρήσεις μου.

Ἄς μοι συγχωρηθῆ, σεβαστοὶ κύριοι, νὰ κάμω πρῶτος εἰσαγωγικὰς ὑπενθυμήσεις τινὰς καὶ παραλληλίαν τῶν ἐχόντων δικαιώματα εἰς μνημεῖα διαιωνισμού τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ των καὶ ἐπομένως νὰ εἶπω τὴν γνώμην μου περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου, τῆς οἰκοδομικῆς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημείου καὶ πῶς τοῦτο δύναται νὰ εἶναι κοινόν, ὅχι μόνον διὰ τοὺς ἐνδόξως πεσόντας ἡρώας εἰς τὸν παρελθόντα Ἰερόν Ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς, ἀγαθῆ τύχῃ ἐπιζήσαντας καὶ ἀγωνιζομένους εἰσέτι πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, πρὸς δὲ καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους.

Χρεωστεῖ τὸ ἔθνος τιμὰς καὶ ὕμνους εἰς ὄσους ἐκ τῶν ἀθανά-

των φρουρῶν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ἀθηνῶν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς καθ' ὅλην τὴν Ρούμελην ἐνδόξως πεσόντας Μάρκον Μπότσαρη, Καραϊσκάκη καὶ τοὺς λοιποὺς ἀπὸ τὸ Σούλι μέχρι τῆς Ναούσης καὶ Κασάνδρας. Χρεωστεῖ ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας συναγωνιστὰς τῶν ἀπαρχῆς ὄσους ἡ Θεία Πρόνοια διεφύλαξε, διότι καὶ αὐτοὶ παντοῦ καὶ πάντοτε εἶχον ἐκτεθειμένην τὴν ζωὴν των εἰς τὴν ἰδίαν τύχην.

Ἀλλὰ δὲν χρεωστεῖ ὀλιγότερον εἰς τοὺς συναγωνιστὰς αὐτῶν Πελοποννησίους, διότι ἂν συλλογισθῶμεν τὰς ἐφορμήσεις εἰς Τριπολιτζᾶν, εἰς τὸ Παλαμίδι, εἰς τὴν Κορώνην καὶ τὰ λοιπὰ φρούρια, τὰς διὰ πολυαρίθμων στρατευμάτων εἰσβολὰς τοῦ Δράμαλη τοῦ Ἰμπραϊμη καὶ τῶν πρὸ αὐτοὺς Πασσάδων θέλει ἐνθυμηθῶμεν ὅτι καὶ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐφάνησαν πολλοὶ καὶ διάφοροι τόποι ἡρωϊσμοῦ καὶ καρτερόφυχοι πατριῶται πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἔπεσαν ἐνδόξως εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης ὄχι ὀλίγοι.

Ἡ Πελοπόννησος πρώτη ἄναψε τὴν πυρὰν τῆς μεγάλης θυσίας διὰ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἀδελφὴ τῆς Στερεᾶ Ἑλλάδος τὴν διεδέχθη καὶ ὑποστήριξε μὲ περισσοτέραν καρτερίαν καὶ πασίγνωστον ἡρωϊσμόν. Ἀλλὰ καὶ αἱ συνάδελφαί των, ἡ τε ἡρωϊκὴ καὶ πολυπληθεστάτη Κρήτη μετὰ τῆς πολυριποκινδύνου διὰ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Σάμου, ἐφάνησαν εἰς οὐδὲν κατώτεραι, δι' ὃ καὶ ὄλοι οἱ ἥρωες καὶ ὠφελίμως χρηματίσαντες πατριῶται τῶν τόπων τούτων στοχάζομαι ὅτι ἔχουν τὰ δικαιώματα ἴσα ὡς πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους. Εἶναι δὲ τρόπος νὰ φυλαχθῇ ἡ δικαιοσύνη καὶ νὰ διακρίνονται αἱ ἀρεταί, τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα καὶ αἱ λοιπαὶ ἐδεργερτικαὶ πράξεις τῶν ἐξοχοτέρως διαπρεφάντων πατριωτῶν ὡς θέλει φανερωθῇ εἰς τὸν ἀνήκοντα τόπον.

Χρεωστοῦν τὸ ἔθνος μνημεῖα εὐγνωμοσύνης εἰς ὄλους ἐν γένει τοὺς ἀθανάτους ἥρωας τῆς ξηρᾶς, τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι χρεωστεῖ ἀσυγκρίτῳ λόγῳ περισσότερα εἰς τὸ Ποσειδῶνων προπύργιον τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἥρωας τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων Ὑδρας, Σπέτζας καὶ Ψαρῶν. Διότι ἐνῶ ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ Ἑλλάς καὶ Κρήτη ἐστέναζον ὑπὸ τὸν βάρβαρον ζυγὸν καὶ τὴν τυραννίαν, αἱ εἰρημέται ἔχαιρον μεγίστην ἐλευθερίαν, διοικούμεναι θαυμασίως ἀφ' ἑαυτοῦ των δημογεροντικῶς, ἢ νὰ εἶπω κάλλιον ἀδελφικῶς, ὑποτασσόμενοι οἱ λαοὶ των αὐτοπροαιρέτως εἰς τοὺς προκριτοτέρους ἀδελφούς, προσφέρουσαι κατ' ἔτος ὀλίγους τινας ἐθελοντὰς ὑπομισθίους ναύτας εἰς

τὴν Ὀθωμανικὴν ἐξουσίαν διὰ τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριόν των καὶ τὴν ἡσυχίαν των.

Καὶ μ' ὄλον τοῦτο θυσιάσαντες αὐτὴν τὴν ἡσυχίαν των οἱ ἀνδρεῖοι κάτοικοι αὐτῶν, εἰς τὴν πρώτην φωνὴν τῆς Πατρίδος ἐπρόσφεραν τὰ πλοῖα των, τὰ χρήματά των καὶ τὰ στήθη των, δι' ὧν ἀντέκρουσαν μὲ παγκόσμιον θαυμασμόν τὸν πολύστολον καὶ δυνατὸν τῆς Ἑλλάδος ἐχθρὸν καὶ ὑπεστήριξαν τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἔθνους ἕως ὅτου ἡ Θεία Πρόνοια τὸ ἔσωσε διὰ τῆς συμμαχίας τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων. Οἱ Ψαριανοὶ ἐστερήθησαν τὴν ὠραίαν πόλιν καὶ πατρίδα των, εἶδαν μέγα μέρος τῆς γενικῆς οἰκογενείας των θυσιασθὲν εἰς τὴν ἀποτέφρωσιν τῆς πόλεώς των καὶ ἄλλο συρόμενον εἰς τὴν σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν, πλὴν δὲν ἀπηύδησαν. Μᾶλλον δὲ παρωξύνθησαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐκπλήρωσαν καὶ ἐπομένως τὰ χρέη των.

Ἄλλὰ καὶ οἱ συνάδελφοὶ των Ὑδραιο-σπετζῶτες πολλάκις ἄφησαν ἐκτεθειμένους τὰς πόλεις καὶ οἰκογενείας των εἰς τὸν ἴδιον κίνδυνον καὶ εἰς παρομοίαν μὲ τὴν τῶν Ψαριανῶν τύχην, τρέχοντες νὰ σώσουν τὴν Σάμον καὶ νὰ βοηθήσουν τὰ λοιπὰ ἀγωνιζόμενα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Μοὶ φαίνεται πολλὰ δίκαιον, σεβαστοὶ κύριοι, νὰ μὴν μείνη χωρὶς νὰ λάβῃ μετοχὴν εἰς τὸ ἀνεγερθὸν μνημεῖον καὶ ἡ προετοιμάσασα τὸν ὑπὲρ Ἑλευθερίας Ἱερὸν Ἀγῶνα Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν, καθὼς καὶ ὁ κηρυχθεὶς Γενικὸς Ἐπίτροπός της, ὁ ἀείμνηστος πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (καὶ οἱ συναγωνισταὶ αὐτοῦ) διότι πρῶτος ὕψωσε ἐν Μολδαβίᾳ τὴν ὑπὲρ Ἑλευθερίας τῶν Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν τυραννουμένων ὁμοθρήσκων Σημαίων ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐθνυσιάσθη ἐν πλῆθος ἀρίστων νέων καὶ ἀγαθῶν πατριωτῶν μας καὶ ἂν ἠκολούθησαν λάθη τινά, καθὼς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα κινήματα καὶ μάλιστα ὡς τὸ ἐδικόν μας, τὸ ὁποῖον ἐστάθη πρωτότυπον καὶ μοναδικόν. Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμως ἐκείνης τῆς ἀτυχοῦς ἐκστρατείας ἐστάθη ὠφελιμώτατον ὡς πρὸς τὸν κοινὸν σκοπόν, διότι κατατρομάξασα μὲ τὸ αἰφνίδιον καὶ ὀρμητικὸν τὸν ἐχθρὸν, τὸν ἔκαμε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του καὶ τὰς πλειοτέρας δυνάμεις του πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἕως ὅτου ἐνώθη τὸ ἔθνος καὶ οὕτω εὐδοκίμησαν τὰ ἐν Ἑλλάδι πατριωτικὰ κινήματα. Φρονῶ πρὸς τοῦτοις ὡς ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον νὰ συνταχθῇ ἀπὸ τοὺς πλέον εἰδημονεστέρους καὶ ἡ Ἱστορία τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἀρχὴν λαμβάνουσα ἀπὸ τὸν ἀείμνηστον ὑπὲρ Ἑλευθερίας Πρωτομάρτυρα Ρήγγαν τὸν Βελεστινλῆν καὶ νὰ ἐναποτεθῇ εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μνημεῖον τοῦ διαιωνισμοῦ. Δὲν

δύναται κανένας ἐκ τῶν συγχρόνων ὁμογενῶν νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἰς τὸν ὑπὲρ Ἑλευθερίας Ἰερὸν Ἀγῶνα τοῦτον συνεμέθεξαν, συνέτριξαν, συναγωνίσθησαν καὶ ἐθυσιάσθησαν, Πατριάρχαι, Ἀρχιερεῖς καὶ πᾶσα Ἱερατικὴ τάξις, οἱ προύχοντες τοῦ ἔθνους, οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ λοιποὶ καὶ δὲν ἔμεινε οὐδεμίαν τάξις πολιτῶν ἀμέτοχος τῶν κινδύνων καὶ τῶν δυστυχημάτων, ὅσα ἐπιφέρει ὁ πόλεμος καὶ πόλεμος τοιοῦτος. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τὸν πρῶτον ἕως τὸν ἔσχατον, ἐθυσίασαν τὴν περιουσίαν καὶ κατάστασίν των ἀγωνισθέντες καὶ διακινδυνεύσαντες καὶ τὴν ζωὴν των. Ἄλλ' ἢ διαφορὰ εἶναι μεγάλη μεταξὺ ἐκείνων οἵτινες ἐκινήθησαν αὐθόρμητως, ἢ καὶ μὲ πρῶτον νεῦμα τῆς πατρίδος, καὶ ἐκείνων οἵτινες, ἢ δὲν ἐκινήθησαν ὀλοτελῶς, ἢ ἐκινήθησαν βιασθέντες καὶ ἀκουσίως. Οἱ δευτέρου οὔτοι καὶ τῶν δύο τάξεων δὲν δύναται νὰ ἀπαιτήσουν τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἔχουν οἱ πρῶτοι.

Ἐπῆρξαν δὲ καὶ τινες τουρκοἕλληνες νόθοι, οἵτινες ἅμα ἤχησε ἢ Σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας προσφνγόντες εἰς νήσους τινὰς κατεμόλυναν τὸ τίμιον ἐμπόριον, τροφοδοτοῦντες αἰσχροκερδῶς τὸν ἐχθρόν, πρὸς αἰώνιον αἴσχος καὶ ἀτιμίαν των. Δι' αὐτοὺς ἔπρεπε, ὡς στοχάζομαι νὰ γίνῃ ἀκριβεστάτη ἐξέτασις, καθὼς καὶ διὰ τοὺς γείτονας ἐκείνους οἵτινες ἔβλεπον θυσιαζομένους τοὺς συναδέλφους των Ἕλληνας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, ὄχι μόνον μὲ ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ καὶ βοηθοῦντες διαφοροτρόπως τοὺς ἐχθρούς των, ὡς οἱ ἀνωτέρω, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἤλθαν καὶ ἔρχονται διάφοροι καὶ ζητοῦντες λαμβάνουσι τίτλους καὶ ὑπουργήματα καὶ κατὰ τοῦτο ἀδικῶνται προφανῶς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος δυστυχήσαντες γνήσιοι Ἕλληνες. Ἄλλ' ἢ σεβαστὴ συνέλευσις ἀναμφιβόλως θέλει θεραπεύσῃ καὶ τοῦτο τὸ κακόν.

Τὸ δικαίωμα λοιπὸν ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ ὡς ἀνωτέρω λειποτάκται καὶ ἐπίβουλοι τῆς Πατρίδος αὐτόχθονες εἶναι πρέπον καὶ δίκαιον νὰ τὸ διαδεχθοῦν ὅσοι Ἑπτανήσιοι, Βυζάντιοι, Κυθωνεῖς, Σμυρναῖοι, Κύπριοι, Μυτιλληναῖοι, Λήμνιοι καὶ ἄλλων μερῶν Ἕλληνες ἔτριξαν αὐθόρμητως κατὰ τοὺς πρώτους δύο χρόνους τοῦ Ἰεροῦ Ἀγῶνος καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν αὐτοχθόνων ἐπολέμησαν τὸν ἐχθρόν, ἢ ἄλλως πως ὑπηρετήσαν τὴν πατρίδα μὲ πίστιν καὶ εὐλικρίνειαν. Ὅτι δὲν ἔχουν δίκαιον καὶ οἱ μὴ αὐτόχθονες Ἕλληνες, (ὅσοι ἠρίστευσαν) εἰς τὸ μνημεῖον τῆς εὐγνωμοσύνης, ἀρκεῖ νὰ σᾶς ἐνθυμήσω τὸν εἰς τὴν Κρήτην θυσιασθέντα ἀείμνηστον Χατζῆ Μιχαήλ Ἰππαρχον, εἰς τὸν ζῶντα ὅμοιον τοῦ Χατζῆ Χρῆστον Βούλγα-

ρηγν και ἑλπίζω νὰ δικαιώσετε τὴν παρατήρησίν μου. Ταῦτα περὶ τῶν ὁμογενῶν τῶν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος διαφοροτρόπως ἀγωνισαμένων.

Περὶ δὲ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν, ἢ προλαβοῦσα Ἐθνοσυνέλευσις διὰ τοῦ Ἡ΄ ψηφίσματός της ἐπρόβλεψε τίνι τρόπῳ νὰ ἀποδώσῃ ἢ Κυβέρνησις τὰς παρὰ τοῦ ἔθνους ὀφειλομένας πρὸς αὐτοὺς τιμὰς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνέφερα ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκθέσεώς μου τὸν ἀείμνηστον Ἄστιγκα προσθέτω καὶ περὶ αὐτῶν τάδε:

Δικαίως ἐπρόσφερε τὸ ἔθνος τὰς τιμὰς του περὶ τὸν ρηθέντα μακαρίτην Ἄστιγκα, τὸν Ἄγγλον, ἀλλὰ στοχάζομαι ὅτι καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς του καὶ Γάλλοι καὶ Ρῶσοι καὶ Πολωνοὶ καὶ μάλιστα Γερμανοί, τοὺς ὁποίους πάντες ὑμεῖς ἐγνωρίσατε κάλλιον ἐμοῦ, ἐπεδαψίλευσαν τὰ πολυειδῆ βοηθήματά των, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔπασαν θύματα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλοι ζῶσιν ἐν αὐτῇ εἰσέτι ἀγωνιζόμενοι πρὸς σύστασιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν τακτικῶν τῆς Πατρίδας, ὥστε δὲν πρέπει μῆτε τοῦτοι νὰ λησμονηθῶσι εἰς τοὺς ἱεροὺς κώδικας καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κοινοῦ μνημείου, καθὼς δὲν εἶναι δίκαιον νὰ λησμονηθῇ ἀπὸ αὐτὰ μῆτε ὁ λόρδος Κόχραν, διότι ἐὰν συλλογισθῶμεν τὴν δεινότητα τῶν περιστατικῶν τῆς πατρίδος ὁποία ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἔφθασε εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ὁ ρηθεὶς λόρδος, θέλει ἐνθυμηθῶμεν καὶ πόσον ὠφέλησε τὴν πατρίδα ὁ ἐρχομὸς του, ὥστε δὲν μοὶ φαίνεται νὰ ἔχη ὀλιγώτερον δικαίωμα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸν συμπατριώτην του τὸν μακαρίτην Ἄστιγκα καὶ τοὺς ὁμοίους του.

Οἱ ὁμογενεῖς, ὅσοι πολιτογραφηθέντες πρὸ πολλοῦ καὶ κάτοικοι εἰς ἄλλας ἐπικρατείας, μὴ δυνηθέντες ἕνεκα τῶν εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη μεγάλων δυσκολιῶν εἰς τὸ νὰ ἐξέλθωσι, νὰ εὐχαριστήσωσι τὴν ἐπιθυμίαν των, ἐρχόμενοι εἰς τὴν φίλην Πατρίδα, δὲν ἔλλειψαν νὰ προσφέρουν καὶ ἀπὸ μακρόθεν τὰ χρηματικὰ των ἀδρὰ βοηθήματα καὶ δὲν πταίωσι οὐδέ ποσῶς ἂν οἱ κομισταὶ αὐτῶν τὰ κατεχρόσθησαν, ἢ φέροντές τα εἰς τὴν Πατρίδα εἶπον ὅτι εἶναι ἴδια των! Τὸ ἔθνος διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του δύναται ἂν θέλῃ νὰ ἀνακαλύψῃ πᾶσαν κατάχρησιν καὶ νὰ ἀποδώσῃ πρὸς οὐδ' ἀνήκει τὴν εὐγνωμοσύνην του.

Ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας λοιπὸν Ἄγων ἔγινε κοινὸς ἀπὸ ὄλους ἐν γένει τοὺς γνησίους Ἕλληνας, μὴ ἐξαιρουμένον μῆτε τοῦ ἐσχάτου ποιμένος καὶ γεωργοῦ, διότι καὶ οὗτοι ἐν ἀκαρεῖ μετεμορφώθησαν εἰς στρατιώτας καὶ ἠκολούθησαν τοὺς ὀπλαρχηγοὺς καὶ λοιποὺς προ-

εστῶτας τοῦ ἔθνους. Δι' ὃ ἡ Δικαιοσύνη τὸ ἐπιτρέπει νὰ εἶναι εἰς τὰ ὠφελήματα καὶ πᾶν δικαίωμα κοινά, τὸ δὲ μνημεῖον τοῦ διαιωνισμού τῆς μνήμης τοιοῦτου μεγάλου καὶ τολμηροῦ ἐπιχειρήματος νὰ γίνῃ πάγκοινων καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τοὺς συμβοηθήσαντας φιλέλληνας, Εὐρωπαίους καὶ Ἀμερικανούς.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΥ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΓΕΡΣΙΝ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Τὸ Η' ψήφισμα τῆς Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως κανονίζει, ἄρθρον α', νὰ ἀνεγερθῇ εἰς τὴν καθέδραν αὐτῆς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος τιμώμενος, ἀλλὰ κανονίζουσα τοῦτο ἐκανόνιζε, ἄρθρον β', νὰ γίνουν κ' ἄλλα διάφορα μερικὰ μνημεῖα εἰς ἄλλους τόπους. Ἄλλ' ἂν ἡ παροῦσα σεβαστὴ Συνέλευσις ἐγκρίνῃ νὰ γίνῃ τὸ μνημεῖον μοναδικόν, αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ εἰς πλεον ἁρμόζοντα καὶ ἀποχωρισμένον τόπον, διὰ νὰ εἶναι ὡς ἐν τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ διὰ νὰ φέρῃ καὶ ὠφελήματα μεγάλα εἰς τὴν πατρίδα εἶναι, ὡς μοι φαίνεται, ἀναγκαῖον νὰ κανονισθῇ ταυτοχρόνως νὰ γίνεταί κατ' ἔτος εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον τοῦ ἱεροῦ ἀναθήματος μία μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις, διάρκειαν ἔχουσα ὑπὲρ τὸν ἓνα μῆνα. Τόπος ἁρμόδιος καὶ διὰ τὰ δύο ἀντικείμενα αὐτὰ μοι ἐφάνη κατὰ πρῶτον ἡ Κόρινθος ὡς τὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος καὶ ἔνεκα τῆς διὰ τὸ ἐμπόριον εὐκολίας τῶν τριῶν κόλπων τοῦ Κορινθιακοῦ, Σαρωνικοῦ καὶ Ἀργολικοῦ. Ἄλλοτε ἔστησα τὴν προσοχὴν μου εἰς τὴν θέσιν ἄνωθεν τῶν Νερομύλων τοῦ Ἀργους εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ τὴν λεγομένην Κεφαλᾶρι. Ἄλλ' ἐπομένως παρατηρήσας ἀκριβῶς τὴν θέσιν τῆς Τιρύνθου, δηλονότι τὸν περιέχοντα τὰ περίεργα λείψανα οἰκοδομῶν τῆς ἀρχαιότητος λόφον τῆς, τὸν εὐρίσκω κατὰ πολλὰ ἀνάλογον καὶ καταλληλότερον, πρὸς δὲ καὶ διὰ τὰ ἔξοδα τῆς κατασκευῆς οικονομικώτερον ὡς ἔχοντα πλησίον του τὰς δύο πόλεις Ναύπλιον καὶ Ἀργος, ἐξ ὧν θέλει ἔχει τοὺς τεχνίτας καὶ λοιποὺς ἐργάτας καὶ πᾶν ἄλλο συντελεστικὸν βοήθημα. Θέλει ἔχει πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἐμπορικὴ πανήγυρις τὰ βοηθητικὰ μέσα αὐτῶν τῶν πόλεων διὰ νὰ ἀρχίσῃ, ἂν ἐγκριθῇ τὸ ἐρχόμενον 1832 ἔτος.

Ἡ περιφέρεια τοῦ λόφου αὐτοῦ συνίσταται ἀπὸ μίαν ἐκτεταμένην πάντερπνον πεδιάδα, ἐπιδεκτικὴν φυτικῆς ἔχουσα καὶ τὴν εὐκολίαν νὰ ἔχη πότιμα νερὰ μὲ ὄχι βαθέα πηγάδια, ὥστε εἶναι δυνατὸν ἐντὸς ὀλίγων χρόνων καὶ μὲ ἔξοδα μέτρια νὰ περικυκλωθῇ ὁ λόφος, εἴτε, νὰ εἴπω οὕτω, ἡ νῆσος ἐκεῖνη, ἀπὸ ἓναν ὠραιότατον παρὰδεισον.

Ὁ τόπος αὐτός, σεβαστοὶ κύριοι, δὲν εἶναι μακρὰν τοῦ Ἄργους καὶ εἶναι πλησιέστερος εἰς τὸ Ναύπλιον, ὥστε εἶναι πολλὰ εὐκολον πρὸς ἀπαξάπαντας ὑμᾶς μὲ μιὰν μικρὰν περιδιάβασιν, νὰ τὸν ἐπισκεφθῆτε καὶ νὰ κρίνετε οἱ ἴδιοι τὰ περὶ τῆς καλλονῆς τῶν προτερημάτων του καὶ τῆς καταλληλότητος περὶ ἑνὸς τοιούτου μνημείου.

Ἔως ἐδῶ εἶχαν φέρεи τὴν ἀνανεωθεῖσαν ἤδη προπερυσινὴν ἔκθεσίν μου ὅτε τὴν 14ην Νοεμβρίου 1831 ἡμέραν Σάββατον τὸ μεσημέρι συνεστίατω φίλος μου μὲ εἰδοποίησε ἀπλῶς ὅτι πρὸ δύο ἡμερῶν εἰς μιὰν ἰδιαιτέραν ἐν Ἄργει συνεδρίασιν τῶν πληρεξουσίων τῆς Πελοποννήσου, ἔγινε λόγος ἀπὸ τινος ὅτι νὰ γίνῃ πρόβλημα εἰς τὴν ὅσον οὕτω ἀρξομένην συνέλευσιν, ἵνα ψηφισθῆ ὁ ἐνταφιασμός τοῦ αἰοιδίμου Κυβερνήτου εἰς τὴν Τίρυνθον. Δι' ὃ καὶ ἐξακολουθῶ θαρραλεώτερον καὶ μὲ περικοπιότεραν εὐχαριστησίν μου τὴν ἔκθεσιν τῆς ἰδέας μου.

Ἡ περιφέρεια τοῦ λόφου τῆς Τιρύνθου, ὡς εἶναι γνωστὸν πρὸς ἅπαντας ὑμᾶς κύριοι, καὶ ὡς εἶναι εὐκολον νὰ ἀναθεωρηθῆ, περικυκλοῦται ἀπὸ ἀκαταδάμαστα τείχη τῶν ἀρχαιοτάτων αἰώνων. Αὐτὰ τὰ τείχη εἶναι δίκαιον νὰ μείνουν ὡς ἤδη εὐρίσκονται ἀνέπαφα, ἀλλὰ καὶ νὰ σκαφθῆ τὸ χῶμα τοῦ ἔξωθεν μέρους, διὰ νὰ φαίνωνται μέχρις τῶν θεμελίων καὶ ἐπάνω αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ προπατορικοῦ ἐρειπίου νὰ προστεθοῦν τείχη ὄχι ὑψηλὰ νέα, ἀποτελοῦντα τὸν ἱερὸν περίβολον, ἔχοντα εἰσόδους δύο ἢ τρεῖς, τῶν ὁποίων αἱ ἀναβάσεις ἀπὸ τῆς πεδιάδος ἕως ἐπάνω νὰ περιστοιχοῦνται ἀπὸ ἀειθαλῆ φυτὰ, ὡσὰν μυρσίνας καὶ τὰ λοιπὰ οἷα δύναται νὰ θρέψῃ ὁ τόπος. Ἡ δὲ ὅλη περιφέρεια τοῦ λόφου εἰς τοὺς πρόποδας νὰ περικυκλωθῆ ἀπὸ κυπαρίσσους καὶ ἔπειτα νὰ ἐκτείνεται τὸ δάσος εἰς τὴν πεδιάδα ἀπὸ διάφορα πολυειδῆ φυτὰ, ὑπὸ τὰ ὁποῖα θέλει εἶναι ποτὲ ὁ περίπατος καὶ ἡ διασκέδασις τῶν πολιτῶν τοῦ Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Ὁ κύκλος τοῦτος τῶν τείχεων νὰ στεφανωθῆ μὲ μαυροχρόους καγκελίδας σιδηρᾶς, ἔχουσας αἰχμὰς καὶ ζώνας κεχρυσωμένας. Τὰ κάγκελα αὐτὰ θέλει εἶναι ὡς τὰ ξύλινα τοῦ πλησίον τοῦ Ναυπλίου δημοσίου κήπου, ἢ ὡς ἐκεῖνα τοῦ ἀγροκηπέου τῆς αὐτῆς Τιρύνθου. Εἰς τὸ ὑψηλότερον ἐπίπεδον μέρος τοῦ λόφου εἶναι κατάλληλον νὰ κτισθῆ ναὸς τρισυπόστατος εὐρύχωρος καὶ λαμπρὸς, ἔχων εἰς ὅλον τὸν κύκλον του μαρμάρινον περιστήλιον, φέρων γενικὸν ὄνομα, ἂν τὸ ἐγκρίνῃ ἡ σεβαστὴ συνέλευσις, ὁ Ναὸς τῆς ἀθανασίας. Ἄν ἐγκριθῆ δὲ ὀνομασθήτω καὶ ὁ λόφος τῆς Τιρύνθου Ἱερὸς λόφος. Τὸ κεντρικὸν θυσιαστήριον τοῦ θείου τούτου ναοῦ ὀνομασθήτω τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἢτοι τῆς Πεντηκοστῆς, προσεικονίζον καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν τριῶν γενικῶν τμημάτων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Τὸ δεξιόν, ὃ ἐστὶ τὸ βόρειον θυσιαστήριον, τιμηθήτω ἐπ' ὀνόματι

τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, προσεικονίζον καὶ τὴν ἀνάστασιν ἢ ἀνέγερσιν τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς στάκτης τῆς, ὡς εἶναι καὶ τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα ὁ φοῖνιξ ἀναζωογονούμενος, προσαρμοζομένη καὶ ἕτερα καταλληλότης, ἢ ἀνέγερσις ὄλου τοῦ ἱεροῦ τούτου ἐπάνω ἀρχαιοτάτων ἐρειπίων. Τὸ δὲ τρίτον θυσιαστήριον τιμηθῆτω ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων, ἵνα δοξολογουμένων τῶν παλαιῶν συμπεριλαμβάνονται καὶ μνημονεύονται καὶ οἱ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος νέοι ἄγιοι μάρτυρες ἅπαντες. Ὁ θεῖος ναὸς οὗτος οἰκοδομούμενος κατὰ τὸν ὠραιότερον τρόπον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, σταυροθόλι μὲ πέντε ὑψώματα (κουμπέδες) θέλει φαίνεται διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης πολλὰ μακρόθεν ὡς μία κορώνη ἐπάνω τοῦ ἱεροῦ λόφου. Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας αὐτοῦ τοῦ θείου ναοῦ νὰ οἰκοδομηθοῦν τέσσαρα μεγαλοπρεπῆ κενοτάφια, ὑψούμενα ἐπ' αὐτῆς τέσσαρα πυραμοειδῆ, ἢ ὅπως θέλει εἶναι λαμπρότερον κωδωνοστάσια, εἰς μνημόσυνον, τὸ μὲν διὰ τοὺς νέους ἡρώας καὶ μάρτυρας, καθὼς καὶ διὰ τοὺς ἐν πολιτικοῖς ὑπουργήμασι διαπρέψαντας Στερεολαδίτας, χαρᾶτόμενα τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ ἐξοχοτέρων εἰς τὰ στολλίζοντα τὸ μνημεῖον αὐτὸ λαμπρὰ μάρμαρα. Τὸ δὲ παρομοίως διὰ τοὺς ὁμοίως τῶν Πελοποννησίους. Καὶ τὸ τρίτον διὰ τοὺς ἡρώας καὶ λοιποὺς τῶν τριῶν ναντικῶν νήσων καὶ Αἰγαιοπελαγιδῶν, καὶ τὸ τέταρτον τῶν ἔξωθεν τῆς Ἑλλάδος ἐλθόντων ἐγκαίρως καὶ συναγωνισθέντων Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων ἐγχαραττόμενα καὶ ἐπ' αὐτῶν τὰ ὀνόματα τῶν ἀριστευσάντων, φέρον ὄνομα κοινόν: τῶν συμμάχων.

Ἐν πέμπτον μνημεῖον τοιοῦτον, ὑπερέχον τῶν ἄλλων τεσσάρων νὰ στηθῆ ἀπέναντι τῆς ἀχιβάδος τοῦ Κεντρικοῦ θυσιαστηρίου μεμονωμένον εἰς τιμὴν καὶ δόξαν ἀθάνατον τῶν τριῶν μεγάλων μοναρχῶν, τῶν συμμαχησάντων ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, στήμενα ἔσαντὸ διὰ παντὸς τὰ σύμβολα τῶν ἐπικρατειῶν τῶν καὶ ἀναπετασόμενα ὑψηλὰ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας αὐτοῦ αἱ τρεῖς σημαῖαι αὐτῶν τῶν συμμάχων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἐπίσημον ἑορτήν, φέρον τόσον αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ προειρημένα τέσσαρα μνημεῖα τὴν ἀνάλογον ἐπιγραφὴν ἐγκεχαραγμένην χρυσοῖς γραμμασί. Εἰς τὸν Οὐρανὸν καὶ τὸ ἔνδον τῶν λόφων, ἦτοι κουμπέδων τοῦ θείου ναοῦ θέλει ζωγραφισθῆ συνήθως κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁ Παντοκράτωρ Θεός, τὰ οὐράνια τάγματα, οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι, Προφῆται καὶ μάρτυρες κ.λ.π.

Εἰς δὲ τὰ χαμηλότερα μέρη ὅλη ἢ ἔννοια τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, δηλαδὴ εἰς ἓν μέρος τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας, ἢ ἐκστρατεία τῶν πρωταγωνιστῶν Ἱερολοχιτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπικεφαλῆς ἔχου-

σα τὸν ἀείμνηστον πρόγικτα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην κρατῶντα μὲ τὴν μόνην του χεῖρα τὴν σημαῖαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν προκήρυξιν, τὸν δὲ ἀείμνηστον Ρήγαν τὸν Βελεστινλῆν ἐπὶ νεφελῶν ἱστάμενον καὶ μὲ τὴν μίαν χεῖρα κρατῶντα χαρτίον ἀνοικτὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» καὶ μὲ τὸ ἄλλο δεικνύοντα τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας λαμπρῶς ἱστορισμένον κατὰ ἀνατολὰς εἰς τὸ τέμπλεον τοῦ θεοῦ ναοῦ ἄνωθεν τῶν δεσποτικῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ ἐπάνω τοῦ ναοῦ νὰ εἶναι τὸ τροπαιοφόρον ὄπλον ὁ Τίμιος Σταυρός.

Εἰς ἄλλον τοὺς Πελοποννησίους στήνοντας καὶ αὐτοὶ τὴν Σημαῖαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ ὁρμώντας κατὰ τῶν Τούρκων καὶ φρουρῶν των, ἐπικεφαλῆς ἔχοντας διακεκριμένους ἐκείνους τοὺς ὁποίους πραγματικῶς εἶχον προσκαλοῦντας τοὺς λοιποὺς συναδέλφους των εἰς μίμησίν των. Εἰς ἄλλον τὸν ἥδη Γενικὸν ἀρχηγὸν ἀξιότατον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην ὀδηγοῦντα τοὺς ἀξιοτίμους υἱοὺς του καὶ λοιποὺς ἥρωας τῆς Πελοποννήσου μὲ τὰ τάγματά των εἰς τὸ σπήλαιον τῆς δόξης. Εἰς ἄλλο τοὺς ἐλευθερόφρονας Σπαρτιάτας ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντας τοὺς περιφημότερους ἀρχηγούς των. Εἰς ἄλλο ἐνόπλους τοὺς ἐνθουσιασμένους ἱερεῖς, ἱερομονάχους καὶ μοναχοὺς, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντας τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν καὶ τὸν Ἀρχιμανδριτὴν Γρηγόριον Δικαῖον. Εἰς ἄλλα τοὺς ἀνατολικοελλαδίτας καὶ δυτικοελλαδίτας ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντας τοὺς περιφημότερους ἀρχηγούς των Μπουτζαρήδες, Καραϊσκάκηδες κτλ. κτλ. κτλ. Εἰς ἄλλα τοὺς στόλους τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων ὀδηγουμένους ἀπὸ τὸν ναύαρχον καὶ ἀντιναύαρχους καὶ τοὺς περιφημότερους πυρπολητάς, διακρινόμενοι οἱ ναύαρχοι, οἱ πλοίαρχοι καὶ πυρπολισταὶ εἰς τι συμβούλιον εἰς τὴν ξηρὰν ὅπου ὀρκίζονται ὑπὸ τὴν σημαῖαν τῆς ἐλευθερίας, ἐπιγραφὴν ἔχουσαν «Ἡ Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Εἰς ἄλλο ἐν τάγμα ἀπὸ τὰς γενναίας ἐλληνίδας ἐκείνας αἵτινες ὀπλοφόρησαν ἐπικεφαλῆς ἔχουσαι τὰς πραγματικῶς φανείσας ἀνδρειωτέρας. Εἰς ἄλλα τάγματα τῶν ὁμογενῶν ἐκείνων ὅτινες κατ' ἀρχὰς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἦλθον ἐξ ἄλλων πατρίδων καὶ συμμαθέξαντες εἰς τὸν Ἱερόν Ἀγῶνα ἠρίστευσαν καὶ ἐθυσιάσθησαν ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντας Εὔμορφοπούλους, Φωκάδες, Πέτας, Χατζημιχάληδες, Χατζηχρήστους κτλ. κτλ. Εἰς ἄλλο Γερμανοὺς, Ρώσους καὶ Πολωνοὺς ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντας τοὺς περιφημότερους των. Εἰς ἄλλο Ἄγγλους, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντας τὸν λόρδον Κόχραν καὶ τὸν ἀείμνηστον Ἀστιγκα. Εἰς ὄλον δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ναοῦ τὸ ἔξωθεν μέρος, τὸ πρὸς τὴν Δύσιν νὰ ἱστορηθοῦν οἱ λιμένες τοῦ Νεοκάστρου καὶ τοῦ Πεταλιδίου. Καὶ εἰς μὲν τοῦ Νεοκάστρου νὰ φαίνεται ἡ ναυμαχία τῆς ἀξιωμαθημονεύτου ἡμέρας τῆς ὀγδόης Ὀκτωβρίου,

εἰς δὲ τοῦ Πεταλιδίου νὰ φαίνεται μία πληθὺς πλοίων γαλλικῶν μὲ τὰς τότε σημαίας των, ἀραγμένον καὶ ἡ ἀπόβασις τοῦ γαλλικοῦ πολυαρίθμου στρατεύματος, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τὸν περίφημον στρατάρχη Μαρκίωνα Δὲ Μαιζόν. Ἐκεῖ νὰ προστεθοῦν ζωγραφισμένα τὰ τρία πάλιν Μεσσηνιακὰ φρούρια πολιορκούμενα διὰ ξηρᾶς ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ διὰ θαλάσσης ἀπὸ τὰς ναυτικὰς μοίρας τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων, ἐν αἷς καὶ μία μοῖρα ἑλληνικῶν πλοίων, ἡ τοῦ Σαχτούρη καὶ ἀναχωροῦντα τὸν Ἰμπραήμ πασᾶν μὲ τοὺς τούρκους καὶ ἄραβας ἐπὶ τουρκικῶν πλοίων. Καὶ τὰς τρεῖς σημαίας τῶν μεγάλων συμμάχων δυνάμεων ἀναπετασσομένας ἐπὶ τῶν τριῶν φρουρίων, τὰς ὁποίας διαδέχεται ἡ ἑλληνική. Εἰς τὰ πλάγια μέρη τοῦ θεῖου ναοῦ ἔξωθεν θέλει ἱστορηθοῦν διάφορα μάχαι τῆς ξηρᾶς καὶ ναυμαχίαι κατὰ θάλασσαν, αἱ σημαντικώτεραι ἔχουσαι τὰς ἀνηκούσας ἐπιγραφὰς καὶ διακρινόμενοι ὀνομαστί οἱ ἀριστεύσαντες εἰς αὐτάς. Καὶ ὅ,τι ἄλλο νομισθῆ ἀναγκαῖον.

Ἄλλὰ τὸ ἀναγκαιότερον κατ' ἐμὴν γνώμην εἶναι νὰ ἐναποταμιευθοῦν εἰς τὸν θεῖον ναὸν τοῦτον τέσσαρες βίβλοι καταγραφῆς εἰς τόπον ἐπίτηδες κατασκευασμένον εἰς τὴν μεγάλην ἀχιβάδα ἀπέναντι τῆς Κεντρικῆς Ἀγίας Τραπεζῆς. Εἰς τὴν πρώτην θέλει καταγραφθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν ἀριστοτέρων Ἑλλήνων ὅσοι ναυτικῶς καὶ στρατιωτικῶς ὑπηρετήσαν τὴν Πατρίδα, ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀρχιστράτηγον καὶ ναύαρχον μέχρι τοῦ τελευταίου ναύτου καὶ στρατιώτου, φανερόντες τὴν πατρίδα του καὶ τὰς μάχας εἰς τὰς ὁποίας διέπρεπε καὶ ἀρίστευσε διακεκριμένως. Εἰς τὴν δευτέραν θέλει καταγραφθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν ἀειμνήστων Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιερέων τῶν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος θυσιασθέντων, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν: Ἀρχιερέων, Ἱερέων, Ἱερομονάχων, Ἱεροδιακόνων καὶ Μοναχῶν καὶ ὄλων τῶν πολιτῶν ὅσοι πολιτικῶς ὑπηρετήσαν μὲ τιμιότητα καὶ πίστιν καὶ ἂν τινες ἐκ τῶν τοῦ Ἱερατείου καὶ πολιτικῶν διέπρεψαν καὶ στρατιωτικῶς νὰ σημειῶνται καὶ κατὰ τοῦτο αἱ πράξεις των. Εἰς τὴν τρίτην καὶ ὅσοι ὁμογενεῖς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας εὐρισκόμενοι ἐβοήθησαν χρηματικῶς τὴν πατρίδα διαιρούμενοι εἰς τρεῖς τάξεις διὰ νὰ διακρίνεται ἕκαστος μὲ μίαν μόνην λέξιν: ὁ εὐεργέτης, ὁ συνδρομητής, ἢ ὁ συμβοηθός. Κορυφαῖος τῶν χρηματικῶς βοηθησάντων ὁμογενῶν μὲ τὸ Εὐεργέτης σημειωθήσεται ὁ ἀείμνηστος Βαρθάκης. Ἀπὸ τὸν κατάλογον τοῦτον δὲν θέλει ἐξαιρεθοῦν καὶ αἱ γυναῖκες ὅσαι ἔδειξαν γενναιότητα εἰς τὰς συνεισφοράς, ὅσαι δὲ ἐκ τούτων ὑπηρετήσαν καὶ στρατιωτικῶς νὰ σημειοῦνται καὶ εἰς τὸν στρατιωτικὸν κατάλογον.

Εἰς τὴν τρίτην βίβλον θέλει καταγραφθοῦν τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν φι-

λελλήνων, Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν, ὅσοι προσωπικῶς ἦλθον, συνεισέφερον καὶ συνηγωνίσθησαν μὲ τοὺς Ἑλληνας ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν τοιούτων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐβοήθησαν μὲ τὰ χρήματα καὶ διάφορα ἄλλα δῶρα των. Καὶ κορυφαῖος τῶν τοιούτων εὐεργετῶν τεθήσεται, κατ' ἐμὴν γνώμην, ὁ εἰς ἄκρον φιλέλληνα κύριος Ἐϋνάροδ.

Εἰς τὴν τετάρτην ἱερὰν βίβλον καταγραφῆσονται οἱ συνδρομηταί, οἱ προσκνηταὶ καὶ περιγηταὶ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς ἀθανασίας καὶ λοιποὶ ἀπὸ μακρόθεν ἀφιερῶνται παντὸς γένους καὶ πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ σημειούμενα τὰ δῶρα καὶ τὰ ἀφιερῶματα ἐκάστου. Ὡσαύτως θέλει καταγραφθοῦν καὶ ὅσοι ἐθελουσίως ὑπηρετήσουν ἀμισθὶ εἰς τὴν ἀνεργεσιν τοῦ θείου ναοῦ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ φυλαχθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη εἰς τὰς ἱερὰς βίβλους ἢ σεβαστῇ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος διὰ γενικῆς προκηρύξεώς της καὶ ἐγκυκλίων της πρὸς τὰς κατὰ τὴν ἐπικράτειαν διοικήσεις θέλει προσκαλέσῃ τὰς κατὰ πόλεις, κομποπόλεις καὶ χωρία δημογεροντίας νὰ στείλῃ ἐκάστη τὸν κατάλογόν της φανερώουσα ἐν εἰλικρινείᾳ ποῖος τῶν συμπολιτῶν της, ποῦ, πότε, καὶ τίνι τρόπῳ ὑπηρετήσῃ ἢ ἄλλως πῶς εὐεργέτησῃ τὴν Πατρίδα καὶ πῶς καὶ ποῦ ἐθυσιάσθη ἢ ἀνεπαύθη. Καὶ οἱ κατάλογοι αὐτοὶ πιστοποιούμενοι παρὰ τῶν ἐπαρχιακῶν δημογερόντων θέλει προσεπικυροῦνται παρὰ τῶν Διοικητῶν καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὴν ἐπὶ τούτου ἐπιτροπὴν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς πανελληνίου πανηγύρεως.

Παρομοίως θέλει προσκληθοῦν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τῶν Εὐρωπαίων προξένων καὶ διὰ τῶν ἐθνικῶν ἐφημερίδων οἱ φιλέλληνες τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἥτις τὰ κατὰ τόπους χρηματίσαντα φιλελληνικὰ Κομητᾶτα νὰ στείλουν τοὺς καταλόγους τῶν συνδρομητῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος ἵνα σημειωθῶσι ἀνηκόντως. Αἱ ρηθεῖσαι ἱερὰ βίβλοι τῶν καταλόγων αὐτῶν θέλει ἔχουν συνέχειαν, ἥτις θέλει διαρκέσῃ εἰς γενεὰς γενεῶν διὰ νὰ καταγράφονται καὶ ἐπομένως ὅσοι πιστῶς καὶ τιμίως ὑπηρετήσουν καὶ εὐεργετήσουν τὴν πατρίδα καὶ οἱ κατάλογοι αὐτοὶ θέλει ἀναγινώσκονται κατ' ἔτος κατὰ τὰς ἐντὸς τῆς πανελληνίου πανηγύρεως ἑορτὰς ἐπ' ἐκκλησίας εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας, ὅπου θέλει ὑμνῆται τὸ πανάγιον ὄνομα τῆς ὑπερουσίου Τριάδος, θέλει δοξολογοῦνται καὶ πάντες οἱ Ἅγιοι μνημονουμένων τῶν ἡρώων καὶ εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Ἔως ἐδῶ εἶπα διὰ τὸν θεῖον ναὸν ὅτι ἀρμόζει νὰ τεθῇ ὡς μία κο-

ρώνα εις τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς Τιρύνθου καὶ ἐκάνθην πολὺ διὰ τὸ ἐσωτερικόν του.

Εἰς τὸ χαμηλότερον δὲ καὶ μεγαλύτερον ἐπίπεδον τοῦ λόφου τῆς Τιρύνθου ἀρμόζει νὰ κτισθῶσι εἰς τὸν κύκλον του μία δημόσιος οἰκία διὰ προσωρινὴν ἀνάπαυσιν τοῦ ἡγεμόνος ἢ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ξένων περιηγητῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ξενοδοχεῖον. Τὸ Κατάστημα, ἤτοι αἱ κατοικίαι διὰ τὴν ἐπιτροπὴν καὶ διδασκάλους, ἐν μέτριον διδασκαλεῖον καὶ ὄρφανοτροφεῖον ὅπου νὰ μὴ εἶναι δεκτὰ ἄλλα παιδιὰ εἰμὴ μόνον τὰ ὄρφανὰ τῶν εἰς τὰς μάχας πεσόντων ἢ θυσιασθησομένων ἀξιωματικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τὰ ἀποδεδειγμένως δυστυχῆ καὶ πάμπτωχα, μένοντα ἐκεῖ καὶ τρεφόμενα ἕως νὰ διδαχθῶσι τὰ πρῶτα στοιχειώδη μαθήματα. Τὸ δὲ ἐσωτερικόν τοῦ τόπου νὰ μείνῃ κενὸν ἔχον εἰς τὸ κέντρον μίαν πυραμίδα ἢ ἓνα ἄλλο τι γνώρισμα τῆς πανελληνίου πανηγύρεως καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τετράγωνον καὶ ὠοειδὲς περιστήλιον. Στοᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας νὰ ἀναπαύονται καὶ συνδιαλέγονται οἱ προσκνηταί.

Διὰ τὰ οἰκοδομήματα πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀναθήματος εἶναι ἀναγκαῖα μάρμαρα καὶ πολλὰ καὶ ἀξιόλογα, ἀλλ' ἐλπίζεται ὅτι αἱ Νῆσοι Τήνος, Ἄνδρος καὶ Πάρος θὰ φιλοτιμηθῶν νὰ ἀφιερῶσιν ἂν ὄχι ὅλα, τὰ περισσότερα. Καὶ ἄλλαι νῆσοι, αἱ ἔχουσαι πλοῖα καὶ πλοῖα ἀρια συμφιλοτιμούμεναι νὰ συντρέξουν καὶ ἀμισθὶ πρὸς μετακόμισιν των εἰς Ναύπλιον ἢ εἰς τὸ παράλιον τῆς Τιρύνθου διὰ νὰ καταγραφῶν εἰς τὸν ἱερὸν κατάλογον τῶν εὐεργετῶν εἰς αἰώνιον μνημόσυνόν των. Χρεωστῶ δὲ νὰ προσθέσω πρὸς γνῶσιν τῆς Σεβαστῆς Συνελεύσεως ὅτι τῷ 1829 ἔτος ὅτε ὡς Ἐκτακτος Ἐφορος ἐπεσκέφθη τὸς λιμένας τῆς ἐπικρατείας ἐπῆγα καὶ εἰς τὴν πόλιν παροικίαν τῆς νήσου Πάρου. Ἐκεῖ εἶδα ἓνα πλῆθος κιόνων καὶ ἄλλων διαφόρων σχημάτων καὶ μεγέθους λίθους ἐκ λευκοτάτου μαρμάρου, λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, ὥραιοτάτης κατασκευῆς, πολλὰ δι' ἀλφαβητικῶν στοιχείων ἐπισωρευμένα δὲ εἰς ἓνα εἶδος ἀσχηματίστου οἰκοδομῆς, ἢ μᾶλλον ἐρειπίου, καὶ ἐθαύμασα πῶς οἱ κατὰ καιροὺς ἐξουσιασταὶ δὲν τὰ ἐμετατόπισαν καὶ αὐτὰ καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐρώτησα τοὺς κατοίκους γείτονας τοῦ σωροῦ ἐκεῖνου καὶ μοι εἶπαν ὅτι δὲν εἶναι ἰδιοκτησία μηδενὸς ἀλλ' εἶναι κοινὰ ἢ δημόσια. Αὐτὰ δύνανται νὰ δώσουν ἀξιόλογον καλλωπισμὸν καὶ στερεότητα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀθασίας. Ἄλλ' ἢ μετακόμισίς των θέλει εἶναι πολυέξοδος διὰ τὸ βάρος των. Οἱ κύριοι Πληρεξούσιοι τῆς Πάρου καὶ οἱ ἐκεῖ χρηματίσαντες ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως δύνανται νὰ δώσουν ἰκανοτέρας πληροφορίας περὶ τῆς ποσότητος καὶ καλλονῆς ἐκείνων τῶν μαρμάρων.

Ἡ, ἂν ἐγκριθῇ, Πανελλήμιος Πανηγύρις

Ἀνοίγουσα τῇ δη τῆς Μεσοπεντηκοστῆς καὶ παύουσα τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων θέλει περιέχει ἡμέρας 33, ἐξ ὧν θέλει εἶναι ἑορτάσι-
 μαι δέκα, ἢ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, αἱ Κυριακαὶ τῆς Σαμαρίτιδος καὶ τοῦ
 Τυφλοῦ, ἢ ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἀ-
 ναστάσεως, ἢ ἐν τῆς Ἀναλήψεως, ἢ Κυριακὴ τῶν 318 θεοφόρων Πατέ-
 ρων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Τὸ Σάββατον τὰ μνημόσυνα πάντων τῶν
 ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων. Ἡ Κυριακὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἢ Δευτέρα
 τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων. Εἰς ὅλας
 τὰς λοιπὰς θέλει ἀναγινώσκονται τμηματικῶς οἱ ἱεροὶ κατάλογοι τῶν
 ἡρώων καὶ εὐεργετῶν τῆς Πατρίδος, τὰ πρακτικὰ τῶν Ἐθνικῶν Συνε-
 λεύσεων καὶ οἱ κατάλογοι τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν, ὡσαύτως καὶ οἱ κατά-
 λογοι τῶν κατὰ περιόδους διοικήσεων τοῦ ἔθνους, Βουλευτικοῦ τε καὶ
 Ἐκτελεστικοῦ Σώματος κτλ. Μνημονεύμενοι ἀπαξάπαντες οἱ ἀγωνι-
 σθέντες ὑπὲρ ἀποκτήσεως καὶ στερεώσεως τῆς ἐλευθερίας, τὴν δὲ τελευ-
 ταίαν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων θέλει γίνεσθαι ὁ ἀποχαιρετισμὸς
 τῶν ἕως τότε μεινάντων ἐν τῇ πανηγύρει ὁμογενῶν ἀναχωρούντων εἰς
 τὰ ἴδια.